

Article Info	REVIEW ARTICLE	DERLEME MAKALESİ	
Title of Article	Examining the Relationship between Urban Identity and Cultural Landscape in Authentic Culture in the Example of Erzurum Province		
Corresponding Author	Doç.Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, eakpinar@atauni.edu.tr		
Received Date	02.05.2020		
Accepted Date	03.09.2020		
Author / Authors	Sena Nur ANGIN Elif AKPINAR KÜLEKÇİ Hasan YILMAZ	ORCID: 0000-0002-3501-4889 ORCID: 0000-0003-2818-8562 ORCID: 0000-0003-3768-4760	
How to Cite	ANGIN, S.N., and KÜLEKÇİ E.A., YILMAZ H., (2020). Otantik Kültürde Kent Kimliği ve Kültürel Peyzaj İlişkisinin Erzurum İli Örneğinde İrdelenmesi, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 3, Pages, 556-569		

Otantik Kültürde Kent Kimliği ve Kültürel Peyzaj İlişkisinin Erzurum İli Örneğinde İrdelenmesi

Phd.Student Sena Nur ANGIN¹
Doç. Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ²
Prof. Dr. Hasan YILMAZ³

ABSTRACT:

The concept of design has changed over time; the reflections of this situation have been seen in design fields such as art, architectural structures and tourism. The universal structure of the design and its connection with the past develop a bit depending on the authentic structures of the cities, architectural elements, the characteristics of nature and the expectations and desires of individuals. Especially in the 21st century, it is known that people are inspired by nature, authentic and folkloric life, and with the influence of the established culture. In this study, the concept of authentic, which does not make people forget / raise awareness, reminds its essence and culture, and gives identity to cities-countries that offer different experiences, flavors, architectural structures, and herbal designs, is discussed in the example of Erzurum province.

In the study, the importance of authentic identity in terms of the city was emphasized and the idea of making each city stand out with its cultural landscape elements was emphasized. Considering that monotonous architectural insights create cities that are duplicates of each other and that this cannot form a texture that can be called the spirit of the city, the role of cultural landscape in the original city formation is inevitable. The importance of cultural landscape is aimed to be revealed with this study.

¹ Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, anginsena@gmail.com

² Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, eakpinar@atauni.edu.tr

³ Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, hyilmaz@atauni.edu.tr

* NOT: Bu çalışma I. International Winter Tourism Congress sunulmuş ve özet metin olarak basılmıştır.

Erzurum is a city of great historical importance, it was occupied and passed under the rule of many states and tribes. It has a rich history in which the foundations of national struggle and independence were laid. This city, where the cultural texture is alive, draws attention with its folkloric features. In this study, authentic identity was evaluated specifically for Erzurum city; architectural structures have been studied in terms of folkloric life and gastronomy.

KEYWORDS: Erzurum, Authentic identity, Cultural Landscape

ÖZ:

Tasarım kavramı zaman içerisinde değişim göstermiş; sanat, mimarı yapılar ve turizm anlayışı gibi tasarım alanlarında da bu durumun yansımaları görülmüştür. Tasarımın evrensel yapısı ve geçmişle olan bağı, kentlerin otantik yapılarına, mimari öğelerine, doğanın karakteristik özelliklerine ve bireylerin beklenti ve isteklerine bağlı olarak gelişmektedir. Özellikle 21. yy'da insanların doğadan, otantik ve folklorik yaşantıdan esinlenerek yerleşik kültürün de etkisiyle eskiye yöneldiği bilinmektedir. Bu çalışmada, doğayı unutturmayan/farkındalığı arttıran, özünü- kültürünü hatırlatan, farklı deneyimler, tatlar, mimari yapılar, bitkisel tasarımlar sunan kentlere-ülkelere kimlik kazandıran otantik kavramı, Erzurum ili örneğinde ele alınmıştır.

Çalışmada, otantik kimliğin kent açısından önemine değinilmiş ve her kentin kendi otantik kimliğinin kültürel peyzaj öğeleriyle ön plana çıkarması fikri üzerinde durulmuştur. Tek düze mimari anlayışların birbirinin kopyası olan kentler meydana getirdiği ve bunun kentin ruhu denilebilecek bir dokuyu oluşturamadığı göz önünde bulundurulduğunda, kültürel peyzaj kavramının özgün kent oluşumundaki rolünün kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Kültürel peyzajın önemi bu çalışma ile ortaya konmak istenmektedir.

Erzurum, tarihi açıdan büyük öneme sahip bir kent olup, işgallere uğramış, birçok devletin ve kavmin yönetimine geçmiştir. Milli mücadele ve bağımsızlık temellerinin atıldığı zengin bir tarihe sahiptir. Kültürel dokunun canlı olduğu bu şehir, folklorik özellikleriyle de dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, otantik kimlik Erzurum kenti özelinde değerlendirilmiş; mimari yapılar, folklorik yaşam ve gastronomi açısından incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Erzurum, Otantik kimlik, Kültürel Peyzaj

GİRİŞ:

Değişen, dönüşen ve gelişen dünyada pek çok kavram anlamını yitirmekte ya da farklı anlamlar kazanmaktadır. Bu durum sadece kavramlarda değil bakış açısında, sanatta, mimari yapılar gibi unsurlarda da ortaya çıkmış ve yerini 21. yüzyılın insanların tercihlerine bırakmıştır. Bu yaklaşım çeşitli açılardan tartışılabilir; farklı görüşler belirtilebilir ancak değişme her zaman kabul gören bir olgu olarak görülmemelidir. Değişim kavramı her ne kadar içerisinde heyecan barındırsa da, bazen var olanı korumak çok daha önemlidir. Zaman içerisinde çeşitli evrelerden geçerek, kültürel bir doku kazanan şehir kimlikleri de, muhafaza edilmesi gereken özelliklerin başında gelir. Çünkü bir kentin kimliği, anlık oluşmamakta, zaman süzgecinden geçerek yerel unsurlarla bezenmekte ve ortaya bir sentez çıkmaktadır. Yani tarihi, kültürel değerleri, gelenekleri, mekânsal öğeleri, sosyal yapısı, bitki örtüsü çeşitliliği, konumu, ekonomik yapısı vb. bütün özellikler kentleri birbirinden ayıran özelliklerdir ve bu nedenle önemlidir (Lynch, 1960; Ocakçı, 1993; Ocakçı, 1994; Ocakçı ve Southworth, 1995; Suher vd., 1996; Önem ve Kılınçaslan, 2005; Kaypak, 2010; Topçu, 2011).Yıllar içerisinde oluşan bu kimlik korunmalı ve insanların konuya ilişkin farkındalıkları artırılmalıdır. Çünkü kentsel çevrenin düzenlenmesinde/şekillenmesinde insan faktörü vardır.

Kentsel algılamının daha güçlü ve olumlu olması kent kimliği kavramı doğrultusunda kentin sahip olduğu doğal çevrenin analizinin iyi yapılmış olması, iyileştirilmesi, korunması ve ön plana çıkarılmasıyla sağlanır (Ocakçı, 1995; Turgut vd. 2012). Doğal çevreyi oluşturan unsurlar; iklim, bitki örtüsü, topoğrafik yapı, fauna, coğrafik konum, su ögesi ve jeolojik ve jeomorfolojik durumdur. Bu unsurların farklılığı kentleri birbirinden farklı kılar, kente kimlik verir/ kent kimliğine katkıda bulunur (Ocakçı, 1995; Köylü ve Kiper, 2007; Turgut vd. 2012).

Madran (2011)'e göre; kentsel kimliğin sürekliliğinin sağlanması hatta belli bir zaman dilimine bağlı kalmaması için kimliği oluşturan öğelerin (doğal ve kültürel) korunması gerekmektedir. Çünkü kentsel kimliğin bozulması kentin doğru algılanmasını ve kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek sorunlar oluşturacaktır (Perihan ve Aşur, 2020).

Dünya Mirası ile ilgili çalışmalar incelendiğinde (Unesco, 2003;Yener ve Gül, 2016) kültürel peyzajın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Nitekim kültürel peyzajın, mimarı miras özelliği ve gelecek nesillere aktarılması gerekliliği aşğıdaki tanımlarda da vurgulanmıştır.

Sauer (Amerikan Coğrafyacı)'e göre kültürel peyzaj; "Sosyal bir topluluğun kültürel yaşantısı ile şekillendirdiği doğal coğrafi bir alan" veya "Kültür etken, doğa araç, kültürel peyzaj ise sonuçtur" (Head, 2001; Korgavuş, 2014). Diğer bir tanımda ise kültürel peyzaj "Doğa ve insanın ortak faaliyetlerde birleştiğini ve bütünleştiğini gösteren yerlere verilen isim" olarak açıklanmıştır (Unesco, 2003; Yener ve Gül, 2016). Başka bir tanımda da, "Doğanın insanlar tarafından farklı amaçlar doğrultusunda kullanması ile oluşan peyzaj formlarına verilen isim" olarak belirtilmiştir (Akdoğan, 1975; Yener ve Gül, 2016). Bu tanımlardan da görüldüğü gibi, kültürel peyzaj ile ilgili bir kültürün etkin olması gerekliliği konusuna dikkat çekilmektedir. Bu da otantik ve kültürel peyzajın birbirinden ayrılmaz bağımlı ortaya koymaktadır. Çalışmanın daha doğru ve anlaşılabilir ilerlemesi amacı ile otantik kelimesi ve otantik kültür kavramlarının açıklanması gerekmektedir ve bu kavramların tanımları aşağıda yer almaktadır.

Dünya Mirası Konvansiyonunun Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler (Unesco, 1977) isimli rehberde Otantiklik kavramı ele alınmıştır. Ayrıca Dünya Miras Listesi'ne girebilmek için taşınması gereken şartlar da otantiklik kriteri olarak adlandırılmaktadır (Çokişler, 2018). Otantiklik şartı ve kavramı üzerine çıkan tartışmalardan sonra; bir mekanın otantikliği "Kültürel olarak inşa edildiği, bağlamsal olarak değişken ve gözlemleyene bağlı olduğu görüşü Unesco metnine girmiştir" (Lawless ve Silva, 2016; Çokişler, 2018). Genel bir tanım yapmak gerekirse otantik; "Eskiden beri mevcut olan özelliklerini taşıyan, orijinal (TDK, 2020)" veya "belge değerinde olan, gerçeğe dayanan, gerçek olan, aslına uygun, doğru, özgün (Sözlük 2020)" olarak tanımlanmaktadır.

Otantik kavramı üzerinde birçok alanda tartışmalar sürmekte ve çalışmalar bulunmaktadır. Bu alanlardan birisi de turizm'dir. Trilling (1972), otantik kavramının turizme dahil olmasını müzede bulunan eserlerden kaynaklandığını belirtmiştir. Festivaller, ritüeller, yemekler, giysiler gibi yerli halk tarafından bir geleneğe göre yapılıp yapılmadığı veya sunulup sunulmadığına göre otantik kavramını 2'ye ayırarak 'otantik olan' veya 'otantik olmayan' olarak tanımlamaktadır (Wang, 1999; Sharpley 1999; Steiner ve Reisinger, 2006; Heitmann, 2011; Shen, 2011; Ölçel Özünel, 2011). Daha önce de sözlük anlamını verdiğimiz otantik kavramını Heitman (2011)'de "öz ve saf, gerçek şey" diye ifade etmiştir. Sedmak ve Mihalic (2008) ise "modern turizm gelişmeden önce mevcut olan, açıkça ithal edilmemiş ya da tamamen yerel olan ve kitle üretimi ya da endüstriyel amaçlarla üretilmemiş mimari, mutfak, soyut miras, doğal çevre gibi turistik çekim merkezlerinin çekicilikleri" olarak ifade etmiştir.

İnsanların turizm anlayışı zaman içerisinde çeşitli sebeplere bağlı olarak değişmiştir ve değişmeye de devam etmektedir. Gezmek / seyahat etmek 19. yüzyıla kadar sadece belli bir kesim için mümkün ve toplumsal bir tür statü görülürken, demiryolu ağ sisteminin gelişmesiyle durum değişmiştir (Urry, 1999; Ölçel Özünel, 2011; Aşur, 2017). Günümüzde belli bir zamana kadar turizm veya tatil dendiğinde deniz-kum-güneş üçlemesi akla gelirken, artık insanlarda kentleşmenin hızla artması ve doğal dengenin bozulması ile beraber öz değerlere, otantik olana ilgi ve özlem duyulmaya başlanmıştır (Şahin vd., 2003).

Bu nedenle insanları doğaya yaklaştıran, özünü-kültürünü unutturmayan, farklı deneyimler, tatlar, mimari yapılar, bitkisel tasarımlar sunan kentlere, ülkelere farkındalık- kimlik oluşturan otantik kavramı birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, zengin bir tarihe sahip Erzurum özelinde mimari yapılar, folklorik yaşam ve gastronomi açısından bilgiler verilerek değerlendirilmek istenmiştir. Giriş kısmında makalenin içeriği hakkında genel bilgiler verilmeli, konunun özgünlüğü ve önemine değinilmelidir. Giriş, bir sayfayı geçmemelidir.

Metinde tek satır aralığı kullanılmalı, paragraflar arasında 10 nk boşluk bırakılmalıdır. Paragraf girintisi oluşturulmamalıdır. Şablon, bu değerlere uygun hazırlanmıştır.

Makale, sade ve akademik bir dille yazılmalıdır. Yabancı kökenli kelimeler, anlamsal bütünlüğün sağlanamadığı durumlar dışında kullanılmamalıdır.

1. Materyal Ve Metod

Araştırmanın ana materyalini Erzurum ili otantik ve kültürel peyzaj değerleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışma alanında farklı dönemlerde yapılan bu konuyla ilgili araştırmalara yönelik literatür ve kaynaklar, ulusal ve uluslararası ölçekte ki çalışmalar, yerinde yapılan gözlem ve incelemeler değerlendirilmiştir. Çalışmada yöntem olarak çalışma amacının belirlenmesi, literatür taraması, verilerin toplanması ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma sonucunda Erzurum kentinin otantik değerleri, tarihi ve kültürel yapılarının kent kimliğine etkileri geçmişten günümüze ele alınarak analiz edilmiştir.

2. Araştırma Alanının Otantik Ve Kültürel Peyzaj Değerleri

2.1. Mimari Yapılar

Erzurum birçok istilaya maruz kalmış, tahribata uğramış bir şehirdir. Doğu Anadolu'nun en eski ve önemli şehirlerinden biri olma nedeni Erzurum ve çevresinde hakimiyet kuran bir çok devletin olmasıdır (Küçük, 2011; Zaman vd., 2018). Zengin bir tarihe sahip olan Erzurum'da pek çok tarihi eser bulunmaktadır. Şehirde; Tarihi kapılar, camiler (Ayaz Paşa Cami, Kurşunlu Cami, İbrahim Paşa Cami), tarihi çarşılar (Taşhan), çeşmeler (Dabakhane Çeşmesi, Zeynel Çeşmesi, Kırkçeşme), hanlar (Gümrük Hanı, Hacılar Hanı), türbeler, hamamlar (Gümrük Hamamı, Askeriye Hamamı), tarihi evler bulunmaktadır ve bu yapıların bir kaçı hariç geri kalanı Osmanlı dönemi eserleridir (Zaman vd., 2018).

Çalışmada, Erzurum kentinin simgelerinden olan, aynı zamanda tarihi, kültürel ve otantik kimliğine katkı sağlayan 5 mimari yapıya yer verilmiştir. Bunlar;

- Lala Paşa Cami
- Çifte Minareli Medrese
- Yakutiye Medresesi
- 3 Kümbetler
- Kale'dir.

2.1.1. Lala Paşa Cami

Batısında Yakutiye Medresesi, Güneyinde şehrin önemli trafik yollarından ikisi bulunan ve Erzurum şehir merkezinde, Cumhuriyet caddesi üzerinde yer almaktadır (Kazaz ve Kocaman, 2018) (Şekil1).

Şekil 1. Lala Mustafa Paşa Cami (URL-1)

Mimar Sinan imzası taşıyan cami 16. yy. 'da Lala Mustafa Paşa tarafından yapılmış olup, ilk Osmanlı eseridir. Cami saray, hamam, külliye, mektep ve şadırvan olarak inşa edilmesine rağmen günümüzde sadece cami ve hamam varlığını devam ettirmektedir (Gündoğdu, 2011; Kazaz ve Kocaman, 2018). Mimari özelliği; kare planlı olması ve merkez kubbeli camiler grubunda yer almasıdır (Konyalı, 1960; Kazaz ve Kocaman, 2018).

2.1.2.Çifte Minareli Medrese

Hatuniye Medresesi olarak da bilinen Selçuklu eseridir. Yapı tam olarak tamamlanamamış olmasından dolayı, kitabesi ve vakfiyesi bulunmamaktadır. Araştırmacıların görüşlerine göre yapı 13. yy. ile 14. yy. arasında çeşitlenmektedir (Bakırer, 1981; Ayduşlu, 2011). Medrese açık avlulu medreseler grubunun en önemli örneğidir ve taç kapısında bulunan bezemeler Selçuklu döneminin taş süsleme anlayışının önemli örneklerinden birini oluşturmaktadır (Akpınar Külekçi ve Sezen, 2019). Aynı zamanda Türklerin simgesi olan çift başlı kartal, dilimli yapraktan oluşan hayat ağacı ve ağzı açık iki yılan işleme batı tarafında taç kapıda bulunmaktadır (URL-2) (Şekil 2).

Şekil 2. Selçuklu eserlerinden Hatuniye Medresesi veya Çifte Minareli Medrese (URL-3)

2.1.3. Yakutiye Medresesi

İlhanlı hükümdarı Sultan Olcayto döneminde, Emir Cemaleddin Yakut tarafından 14. yüzyılda inşa edilen medrese, simetrik yapısı, taş kabartmaları ve çini süslemeleri ile Orta Çağ Türk sanatı için hatırı sayılır bir öneme sahiptir (Kocaman vd., 2018). Erzurum'un gösterişli yapılarından biri olan medrese sadece bu özelliğiyle değil, Anadolu'daki kapalı avlulu medreseler arasında en büyüğü olarak yerini almıştır. Orta Asya Türklerinin önemli simgelerini (iki pars ve kartal figürlerinden oluşan hayat ağacı ve ajurlu bir küreden çıkan hurma yaprakları) içermektedir. Her odanın girişinde farklı işleme vardır bu da öğrenci ve hocalarının derecelerini gösteren bir durumdur (URL-4) (Şekil 3).

Şekil 3. XIV. yüzyılda inşa edilen ve farklı özellikleri içinde barındıran Yakutiye Medresesi (URL-4)

2.1.4. Kümbetler

12. yüzyılın sonlarında yapıldığı zannedilen ve anıt mezarların Anadolu'da ki en güzel örnekleri arasında bulunmaktadır. En büyük kümbetin Emir Satuk'a ait olduğu fakat diğer kümbetlerin kime ait olduğu bilinmemekle beraber 14. Yüzyılda inşa edildikleri tahmin edilmektedir. Her bir kümbet farklı bir mimari yapı içermektedir. Emir Saltuk Kümbetinde; Orta Asya Türk takvimlerinde yer alan burç figürlerini andıran işlemeler dikkat çekmektedir. 3 kümbetin yanında bir de kare biçiminde yapı yer almaktadır ve bu yapı hakkında farklı görüşler bulunmak ile beraber kümbet veya mescit olduğu belirtilmektedir (URL-6) (Şekil 4).

Şekil 4. Anadolu'daki en güzel anıt mezarlar arasında yer alan 3 Kümbetler (URL-7)

2.1.5. Kale

Geçmiş 2 bin 500 yıl öncesine dayanan Erzurum Kalesi; şehirdeki tarihi eserler arasında en eski olanlardan birisidir. Şehrin orta kısmında bir tepe üstünde yer alan kale; iç kale ve dış kale olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır (Özkan, 2016; Zaman vd., 2018; URL-8). İç kale şehrin güvenliğini sağlayan ve askerlerin bulunduğu kısım iken, halkın ikamet ettiği sokak, cadde ve mahalleleri içine alan kısım ise dış kale olarak adlandırılmıştır. Bugün varlığı devam eden iç kalenin geçmişi 415 yılına dayanmaktadır (URL-8). Tarihi dokuyu ön plana çıkarmak amacıyla çevresi açılan kale, şehir merkezinde bulunmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Erzurum İç Kale (URL-9)

Şehrin merkezinde yer alan bu 5 mimari yapı turizm noktasında kolaylık sağlamakla beraber şehrin tarihi dokuyu bütünleşmesini sağlayan en önemli unsurlardandır. Bu alanlar tarihi ve kültürel yapısı korunarak, çevreye- yapıya uygun peyzaj tasarımları yapılarak şehrin kimliğine daha fazla katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

2.2. Folklorik Yaşam

Kültür kavramı o kadar güçlü kavramdır ki, özelliklerini ve varlıklarını buldukları zamanın şartlarına göre sürdürürler (Tavkul, 2009; Terzioğlu, 2016). Tabi bu süreçte insanların fiziksel veya sözlü çabaları da buna katkı sağlamaktadır. Tam olarak kültür kelimesinin tanımı; “Tarihin derinliklerinden süzülüp gelen, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerlere” denir (Yardımcı, 2013; Terzioğlu, 2016). Kültür üzerine birçok tanım ve çalışmalar bulunmaktadır. Erzurum özelinde olan çalışmamızda halen devam eden, unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş belli başlı kültürlere yer verilmiştir. Bu kültürel ve sanatsal öğeler, geleneksel yaşam biçimleri ve konut mimarisi gibi folklorik yapı ve otantik yaşam çerçevesinde ele alınmıştır.

2.2.1. Müzik

Erzurum Kenti yukarıda da bahsedildiği gibi kültürel etkileşimin yoğun olarak hissedildiği bir yerdir. Bu etkileşim alanlarından birisi de müziktir. Müzik konusunda ki etkileşim, bölgeye ait olan türkülerdeki melodik ve ritmik özelliklerde görülmüştür. Erzurum bölgesinde kuşaktan kuşağa aktarılan müzik, günümüze ulaşmış ve bu kültürün en önemli temsilcilerinden biri “aşıklar” olmuştur (Terzioğlu, 2016).

“Aşık” birçoğu diyar diyar dolaşan, duygularını saz çalarak ifade eden halk ozanlarına verilen isimdir (Sezen, 2007). Günümüzde her ne kadar eskisi gibi popülaritesi kalmamış olsa da Doğu Anadolu Bölgesinde bu gelenek devam etmektedir. Erzurum’ da ise Kilisekapı’da bulunan Aşıklar Kahvehanesinde bu gelenek halen sürdürülmektedir (Sezen, 2007) (Şekil 6).

Şekil 6. Erzurum Aşıklar Kahvehanesinde iki aşık geleneksel kültürün tanınıp, devam ettirilmesine katkıda bulunmaktadır (URL-10)

2.2.2. Geleneksel Giyim Tarzı

Erzurum’un geleneksel kadın kıyafetlerinden üç etek, bindallı (kadama) gibi giysileri eskisi kadar kullanılsa da ehram ve çarşaf gibi dış giyim kıyafetlerine rastlamak mümkündür (Şenocak,1985 ; Salman ve Atmaca, 2010) (Şekil 7).

Şekil 7. Erzurum’lu kadınların asırlardır boy örtüsü olarak kullandığı Ehram, günümüzde dekor amaçlı örtü olarak ta kullanılmaktadır (URL-11)

2.2.3. Düğün

Her toplum için önemli olan düğün merasimi, Erzurum’da çeyiz serme, gelin hamamı, çeyiz yazma, kına gecesi, düğün, gelin alayı, elma atma töreni, yüz yazımı gibi pek çok aşamada gerçekleşmektedir. Bu geleneksel merasimlerden birisi olan Erzurum’da düğünlerde elma atma törenidir. Bu amaçla Erzurum düğünlerinde yaşatılan “elma atma töreni” Orta Asya’dan Anadolu’ya taşınan meyve sunma sahnelerinin uzantısı olarak kabul edilmekte, Erzurum’da erkeğin kadına elma sunuşuna dönüşmektedir. Elma, birçok kültürde farklı anlam içermesiyle beraber, Türk kültüründe masal, destan, halk hikayeleri, gelenek ve görenek açısından farklı bir yer almıştır. Erzurum’da elma atma töreni; bütünlüğü bozulmayacak şekilde dilimlenmiş ve her dilim içerisine para yerleştirilen elmanın, damat tarafından gelinin başına atılması olayıdır. Bu geleneğin, Türk toplumu tarafından verimlilik, bereket, soyu sürdürme, üretkenlik, sadakat, vefa vb. anlamlar yüklenen ve erkek tarafından kadına sunulması biçiminde gerçekleşen gelenek, ayrıca eski Türk kültüründe doğaya verilen öneme, elmaya yüklenen güce dikkat çekmektedir (Üstünova, 2011).

2.2.4. Geleneksel Erzurum Evleri

Erzurum coğrafi konumu ve iklimi dolayısıyla farklı özelliklere sahip olsa da geleneksel Türk ev mimarisıyla paralellik göstermektedir (Kukaracı, 2001; Gök ve Kayserili, 2014). Evliya Çelebi Seyahatname ’sinde Erzurum Evleri hakkındaki görüşlerini “Erzurum evlerinin tamamı kargir ve taş binalardır. Genellikle tek katlıdır ve iki katlısı nadirdir. Zira kışı çok sert ve açık havası az olduğundan on ay ve on bir ay kar yağdığı çok vaki olmuştur, derler. Bundan dolayı genellikle evleri tek katlı olup dam ve çatılarında birer muşambalı bacaları ve keçe kaplı kapıları olup hamam gibi ibadethaneleri vardır” şeklinde yazmıştır (Gök ve Kayserili, 2014) (Şekil 8).

Şekil 8. Geleneksel Erzurum Evi Örneği (URL-12)

2.3. Gastronomi

Turizm açısından en ilgi çekici unsurlardan biri de lezzettir. Zengin bir mutfağa sahip olan Erzurum'un en önemli lezzetlerinden biri Cağ Kebabı olsa da, yöresel lezzetlerini sıralamak mümkündür. Çorbalar (Ayran Aşısı, Kesme Aşısı, Herle Aşısı), Börek ve Mantılar (Su Böreği, Tandır Ketesi, Sini Ketesi, Tatar Böreği, Susuz Hıngel, Sulu Hıngel), Sebze Yemekleri ve Pancarlar (Çiriş Pancarı, Çortutu Pancarı, Şalgam Çırtması, Çeç Pancarı, Çasıır Kavurması, Borani), Haşıllar ve Kuymaklar (Un Haşılı, Pıt Pıt Haşılı, Peynir Kuymağı, Un Kaymağı), Tatlılar (Kadayıf Dolması, Poğaç, Hasıta, Keysefe, Pestil Çullaması, Dut Çullaması), Diğer Yemekler (Kıyma, Keleşoş, Lalanga, Şile) (URL-13).

Bu kadar zengin bir mutfağa sahip olmasına rağmen şehir merkezinde bulunan pek çok restoranda yöresel lezzetler olan bu geleneksel ürünler bulunmamaktadır. Erzurum mutfağı daha çok Cağ Kebabı, Kadayıf Dolması, Civil Peyniri, Ayran Aşısı Çorbası ve Lavaşıyla bilinmektedir.

Kent kimliğine katkıda bulunan veya oluşturan gastronomi Erzurum'da sadece 5 ürün ile ortaya çıkmıştır. Bu kentin gastronomi kimliğini kullandığını, otantik yapısını lezzet açısından koruduğunu göstermektedir. Bu lezzetler şehrin çoğu yerinde bulunmaktadır ancak yöresel mimari yapının içerisinde bu lezzetlerin sunulduğu tek bir yer bulunmaktadır. Otantik eşyalar ve yöreye uygun orijinal mimari içerisinde sunulan yöresel lezzetler ile bu yapı, yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı haline gelmiştir.

SONUÇ:

Kentlerin fiziksel dönüşümü geçmiş, bugün ve gelecek parçalarından oluşan bir zaman koridoru içerisinde yer alır. Kentlerde yapı çevrenin fiziksel dönüşüm hızının artması durumunda kentin diğer alanları içerisinde tarihi çevre sürekliliği olmayan ve anlaşılması zor bir probleme dönüşmektedir. Dönüşüm hızının tam ters olarak azalması

sonucunda ise tarihi çevrenin kültürel peyzaj kaynakları ile birlikte yok olması söz konusu olabilir (Hassler vd. 2002). Bu bakımdan bir çevre tarihi ve kültürel yapılarıyla bir bütündür, bu şekilde anlam ve önem arz eder.

Hem doğal hem inşa edilmiş dokuların zaman içerisinde birbirine geçmesi, toplumun arazi ile çevreye uyumu ve onları kullanması sonucu ortaya çıkmış olan kültürel peyzaj alanları, doğal yöntemlerle türetilmeyen temel bir kentsel kaynak; replika edilmeyen kentsel bir sermayedir. Bu bağlamda tarihi kentler sürdürülebilir gelişme için yok edilmemesi gereken kritik kaynaktır. Değişim ve korumayı dengelemeye çalışan kültürel peyzaj alanlarının korunması konut, ticaret ve sanayi, turizm, çevre, rekreasyon, ulaşım, vb. ile ilgili yerel politikaların tamamlayıcısı olmakla birlikte, sürdürülebilir gelişmenin yaratılması için katalizör bir rol üstlenebilmektedir (Çöteli 2012). Kent kimliğinin oluşmasında geçmişten günümüze kadar gelen bu geleneksel yaşam şekli ve otantik yapı, tarihi ve kültürel peyzaj öğelerinin bu bağlamda korunması bu gelişim açısından oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, otantik kültürde kent kimliği, Erzurum İli özelinde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, otantik kavramı açıklanarak, kentin kimliğinin oluşturulmasındaki önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca otantik kimliğin kültürel peyzajla olan ilişkisine değinilmiştir. Unesco'nun Dünya Mirası Listesi'ne girebilmek için otantik kriterini koyması (Unesco 2003), bir bakıma şehir kimliğinin belirleyicisi olduğunu da göstermektedir. Bu yüzden canlı bir organizma gibi büyüyen ve değişen kentlerin zaman içerisinde oluşan kültürel dokusu korunarak, yeni oluşumlarda bu özelliklerin korunmasına özen gösterilmesi ve bu noktada başta peyzaj mimarlığı meslek disiplini olmak üzere pek çok meslek disiplinine sahip kişilerin kent kimliğine (doğal ve kültürel yapı) uygun tasarımlara yer vermesi gerekmektedir. Yani ileriye dönük projelerin hazırlanmasında öncelikli olarak şehirlerin otantik yapısının ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, Erzurum ili bağlamında otantik yapı ortaya konmaya çalışılmış ve kültürel peyzaj vurgusu yapılmıştır. Kentin kimliğini oluşturan mimari yapılardan gastronomiye, yöresel kıyafetlerden düğünlerde yapılan etkinliklere kadar çeşitli alanlarda Erzurum'a özgü olan bazı özellikler ortaya konmuş ve Erzurum'un kültürel peyzaj alanındaki farklılıkları ön plana çıkarılmıştır. Böylelikle unutulmaya yüz tutmuş kültürel öğeler belirtilmiştir. Tek düze mimari anlayışların birbirinin kopyası olan şehirler meydana getirdiği ve bunun şehrin ruhu denilebilecek bir dokuyu oluşturamadığı göz önünde bulundurulduğunda, kültürel peyzaj kavramının özgün kent oluşumundaki rolünün kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmıştır. Unutulmaya yüz tutmuş/yapılmayan mimari yapılardan yiyecekler, giyimden geleneklere kadar birçok özelliğin ortaya çıkarılması ve uygulanmasının sağlanması gerekmektedir. Yoksa ileride her türlü özelliğiyle (mimari yapısı, peyzajı, yiyecekleri, giyimi vb.) birbirine benzeyen şehirler ortaya çıkacak ve bu da yaşamımızı ve psikolojimizi etkileyecektir. Bu nedenle her kentin kendine özgün doğal yapısını/özelliklerini koruması ve sürdürmesi gerekmektedir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur

Finansal Destek: Yoktur.

KAYNAKÇA:

Akdoğan, G. 1975. Peyzaj Mimarisi ve Ağaçlandırma Ders Notu. Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları: No: 11, 1-132. Ankara.

Akpınar Külekçi, E, Sezen, I. 2019. Memory of Members Through Urban Spaces: Erzurum Example. *II. International Congress on Engineering and Architecture (ENAR)*, 22-24 Nisan, s. 869-881.

Aşur, F. 2017. "Van İli Gevaş İlçesi Peyzaj Değerleri Ve Ekoturizm Potansiyeli İlişkisi". International West Asia Congress of Tourism Research, 28 Sept – 01 Oct, Van.

Ayduslu, N. 2011. Anadolu'da Tek Örnek: Rölyef Tuğlalı Çini Mozaik (Erzurum Çifte Minareli Medrese).

Bakırer, Ö. 1981. Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu'da Tuğla Kullanımı, Metin: I. Ankara.

- Çokışler, Ü. N. 2018. Kapadokyalı Teyzenin Savunması: Turizm Açısından Kültürel Mirasın Otantikliği Sorunu. *Milli Folklor*, 30(120).
- Çöteli, M. G. (2012). Kültürel peyzajın korunması ve sürdürülebilir kentsel gelişmenin yaratılması yönünde bir politika önerisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 35-74.
- Gök, Y, Kayserili, A. 2014. Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi The Investigation of The Erzurum Traditional Houses from The Perspective of Cultural Geography. *Doğu Coğrafya Dergisi* , 18 (30) ,Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2458/3132>
- Gündoğdu H. 2011. Erzurum: History and civilization, Writers Union of Turkey, Erzurum 2011 Series -1, Ankara-Turkey.
- Hassler, U., Algreen-Ussing G. ve Kohler, N., (2002) Cultural Heritage and Sustainable Development in SUIT, SUIT Position Paper (3):47-58.
- Head, L. 2001. Cultural Landscape and Environmental Change. Oxford University Press A Hodder Arnold Publication, London.
- Heitmann, S. 2011. Authenticity in Tourism. İçinde P. Robinson S. Heitmann ve P. Dieke (Editörler) Research Themes for Tourism (ss. 45- 58). Wallingford: CABI.
- Kaypak, Ş. 2010. “Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi”, Mustafa Kemal Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt.7, s.14, s.373-392.
- Kazaz, İ., Kocaman, İ. 2018. Seismic load capacity evaluation of stone masonry mosques. *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, 33(2), 543-58.
- Kocaman, İ., Kazaz, İ., Okuyucu, D. 2018. Tarihi Erzurum Yakutiye Medresesi’nin Yapısal Davranışının İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen Ve Mühendislik Dergisi*, 20(58), 36-51.
- Konyalı I. H. 1960. History of Erzurum with monuments and inscription, Ercan Matbaası, Istanbul, Turkey.
- Korgavuş, B. 2014. Rize merkez ilçesi kültürel peyzaj alanlarında zamansal değişimin coğrafi bilgi sistemleri ile belirlenmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2), 96-113.
- Köylü, P., Kiper, T. 2007. Kent Kimliğini Oluşturan Değerler ve Kimliksizleşme Üzerine Örneklemeler. *Peyzaj Mimarlığı 3. Kongresi*, 42-49, Antalya.
- Kukaracı, İ. U. 2001. Günümüz Erzurum Evinde Geleneksel Unsurların Kullanımına Yönelik Bir Sentez Çalışması. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*, s, 120.
- Lawless, J. W., Silva, K. D. 2016. Towards an Integrative Understanding of ‘authenticity’ of cultural heritage: An analysis of World Heritage Site designations in the Asian Context. *Journal of Heritage Management*, 1(2), 148-159.
- Lynch, K. 1960. “The Image of the City”, The M.I.T Press, Cambridge.
- Madran, E. 2011. Kentsel kimlik/Yapısal kimlik: Adana Örneği. *Güney Mimarlık*, (5), 5-10.
- Ocakçı, M. 1994. “Kimlik Elemanlarının Şehirsel Tasarıma Yönlendirici Etkisi”, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu-Kentsel Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, M.S.Ü., İstanbul.
- Ocakçı, M., Southworth, M. 1995. “Elements of Urban Identity: The Case of the Beykoz District of Istanbul”, IURD, Working Paper 650, University of California, Berkeley.
- Ocakçı, M. 1993. “Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri”, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Ders Notları, İstanbul.

Ocakçı, M. 1995. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Kent ve Çevre Planlamaya Ekolojik Yaklaşım, 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, 163-170, İstanbul.

Ölçer Özünel, E. 2011. Kültür Turizminde" Yöresel" Ve" Otantik" Olanı Sorgulamak Ve Tüketilmiş Mekânları Yeniden Üretmek Üzerine. Electronic Turkish Studies, 6(4).

Önem, B., Kılınçaslan, İ. 2005. "Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik", İTÜ Dergisi/ Mimarlık, Planlama ve Tasarım, Cilt:4 Sayı:1, 115-125.

Özkan, H. 2016. Saltuklu Mimarisi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 1154, Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları No: 2, Araştırmalar Serisi No: 2, Zafer Medya Grup.

Perihan, M., Aşur, F. 2020. Tarihi Kentsel Peyzaj ve Kent Kimliği İlişkisi. Kent Akademisi, 13(1), 163-175.

Salman, F, Atmaca, Z. 2010. Erzurum'da Geleneksel Kadın Giysilerinin Özellikleri. Sanat Dergisi, 0(15) , 11-17 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2603/33507>

Salman, F, Atmaca, Z. 2011. Erzurum Yöresi Geleneksel Erkek Giysilerinin Özellikleri. Sanat Dergisi , 0 (17) , 25-30 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2605/33529>

Sedmak, G. ve Mihalic, T. 2008. Authenticity in Mature Seaside Resorts, Annals of Tourism Research, 35 (4): 1007-1031.

Sezen, L. 2007. Erzurum Folkloru, Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık

Sharpley, R. 1999. Tourism, Tourists and Society. Huntingdon: ELM.

Shen, J. 2011. The Effects of Globalized Authenticity on Souvenir, International Journal of Innovative Management, Information and Production, 2 (1): 68- 76.

Sözlük2020.<https://www.google.com/search?q=S%C3%B6zlük%C3%BCK&stick=H4sIAAAAAAAAAAONQesSoyi3w8sc9YSmZSWtOXmMU4LzL0jNc8IMLsnMz0ssqrRiUWlqKeJZxMoRfHhbVc7hPdkAwPF7hzUAAAA&zx=1594680453393#dobs=otantik> Erişim Tarihi: 13.07.2020

Steiner, J. C. ve Reisinger, J. 2006. Understanding Existential Authenticity, Annals of Tourism Research, 33 (2): 299-318.

Suher, H., Ocakçı, M., Karabay, H. (1996). "İstanbul Metropolitan Kent Planlama Sürecinde Kent Kimliği ve Kent İmgesi", Habitata Doğru İstanbul 2020 Sempozyumu-Bildiriler, İTÜ, İstanbul.

Şahin, B., Poyraz, T., Öktem, P. ve Şimşek, A. 2003. Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Asmalı Konak Dizisinin Yöre Turizmine Etkisi, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/asmalimakale.htm>,

Tavkul, U. 2009. Kafkasya'da Kültürel Etkileşim, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

TDK 2020 . <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 13.07.2020

Terzioğlu, A. 2016. Müzik Sanatında Kültürel Etkileşim ve Gelenek (Erzurum İli Örneği) . Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD) , 2 (1) , 108-118 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/intjcss/issue/25849/272493>

Topçu, K. 2011. Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1048-1072.

Trilling, L. 1972. Sincerity and Authenticity. Londra: Oxford University Press.

Turgut, H., Özalp Yavuz, A., Erdoğan, A. 2012. Artvin ilinde doğal çevrenin kent kimliğine etkileri. SDÜ Orman Fakültesi Dergisi SDU Faculty of Forestry Journal, 13: 172-180

Unesco 1977. <https://whc.unesco.org/archive/out/opgu77.htm>. Erişim Tarihi:13.07.2020

Unesco 2003. Cultural Landscapes: The Challenges of Conservation. World Heritage 11- 12 November 2002, France, 1-191.

URL-1; <http://www.erkurumyenigun.com/erkurum39-un-pirlantasi--lala-mustafa-pasa-camii-25316h.htm> (Erişim Tarihi: 20.10.2019)

URL-2;<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erkurum/gezilecekyer/cifte-minareli-medrese> (Erişim Tarihi: 20.10.2019)

URL-3;https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g297996-d2510644-i224276687-Twin_Minaret_Madrasa-Erzurum.html (Erişim Tarihi: 20.10.2019)

URL-4; <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erkurum/gezilecekyer/yakutiye-medresesi> (Erişim Tarihi: 22.10.2019)

URL-5; <https://islamansiklopedisi.org.tr/yakutiye-medresesi-ve-kumbeti> (Erişim Tarihi: 22.10.2019)

URL-6; <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erkurum/gezilecekyer/uc-kumbetler> (Erişim Tarihi: 22.10.2019)

URL-7; <https://galeri.uludagsozluk.com/r/%C3%BC%C3%A7-k%C3%BCmbetler-1328581/> (Erişim Tarihi: 23.10.2019)

URL-8; <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/erkurum/gezilecekyer/erkurum-kalesi> (Erişim Tarihi: 24.10.2019)

URL-9; <https://www.yenisafak.com/hayat/erkurum-kalesinde-tarih-kazisi-3497845> (Erişim Tarihi: 24.10.2019)

URL-10; <http://www.erkurumgazetesi.com.tr/haber/Asiklar-Kahvesi-Gunu-basladi/89217> (Erişim Tarihi: 27.10.2019)

URL-11; <http://www.musovasi.com/haber/ehram-tanitildi-20798.html> (Erişim Tarihi: 27.10.2019)

URL-12;<http://www.bayburtpostasi.com.tr/bolgemiz/tarihi-erkurum-evleri-onarilmayi-bekliyor-h6971.html> (Erişim Tarihi: 27.10.2019)

URL-13; <https://erkurum.csb.gov.tr/yoresel-yemekler-i-1657> (Erişim Tarihi: 28.10.2019)

Urry, J. 1999. Mekânları Tüketmek, Çev. Rahmi G. Öğdül, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Üstünova, K. 2011. Erzurum düğünlerinde ‘elma atma’ geleneği. *Milli Folklor*, 90.

Wang, N. 1999. Rethinking Authenticity in Tourism Experience, *Annals of Tourism Research*, 26 (2): 349-370.

Yener, G. ve Gül, A. 2016. Kültürel Peyzağ Değeri Açısından Yörük Kültürünün İrdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri enstitüsü Dergisi, 20(2), 197-205.

Zaman, M., Sevindi, C., Birinci, S. 2018. Tarihi Yolların Buluştuğ Erzurum Şehrindeki Beşeri Turistik Eserler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 581-601.